

Elgforvaltning, status og muligheter

29.04.2024

Øyvind Juliussen

Velkommen til Mjøsbygga

SKOGKURS - medlemmer

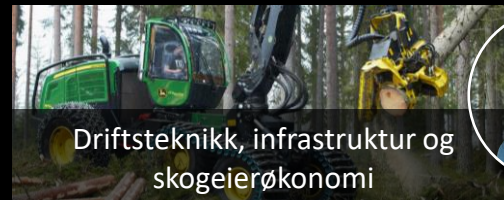

SKOGSELSKAPET Det norske Skogselskap Fylkesskogselskapene

- Agder » Helgeland » Oppland » Telemark » Oslo og Akershus »
- Buskerud » Hordaland » Rogaland » Troms » Trøndelag »
- Finnmark » Møre og Romsdal » Salten » Vestfold »
- Hedmark » Namdal » Sogn og Fjordane » Østfold »

Organisering - Ny faggruppeinndeling

Kort om meg:

- Utdannet Forstkandidat fra UMB 2006
- Viltforvalter og skogbrukssjef 12 år. Jobbet på Skogkurs siden 2019.
- Ansvarlig for faggruppen jakt, viltforvaltning og utmark på Skogkurs.
- Jeger og ettersøksjeger.

Organisering og samarbeid = Lykkes

Samarbeid!

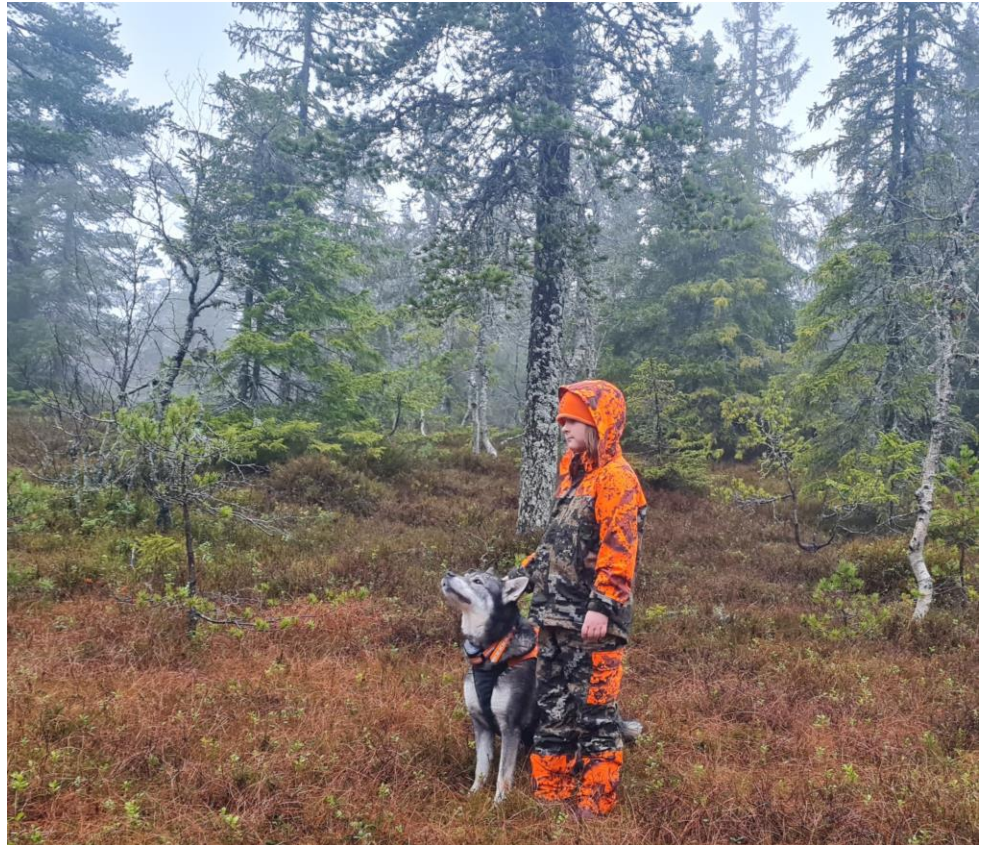
Skal vi forvalte en felles hjorteviltstamme så er samarbeid nøkkelen for å lykkes.

Samle inn data. (Sett-elg, beitetakster, taggeskjema, tannsnitt, kjever, livmor etc.)

Sørg for at informasjonen en innhenter blir brukt i forvaltningen.

Lage møteplasser

Unngå «stubbeforvaltning»

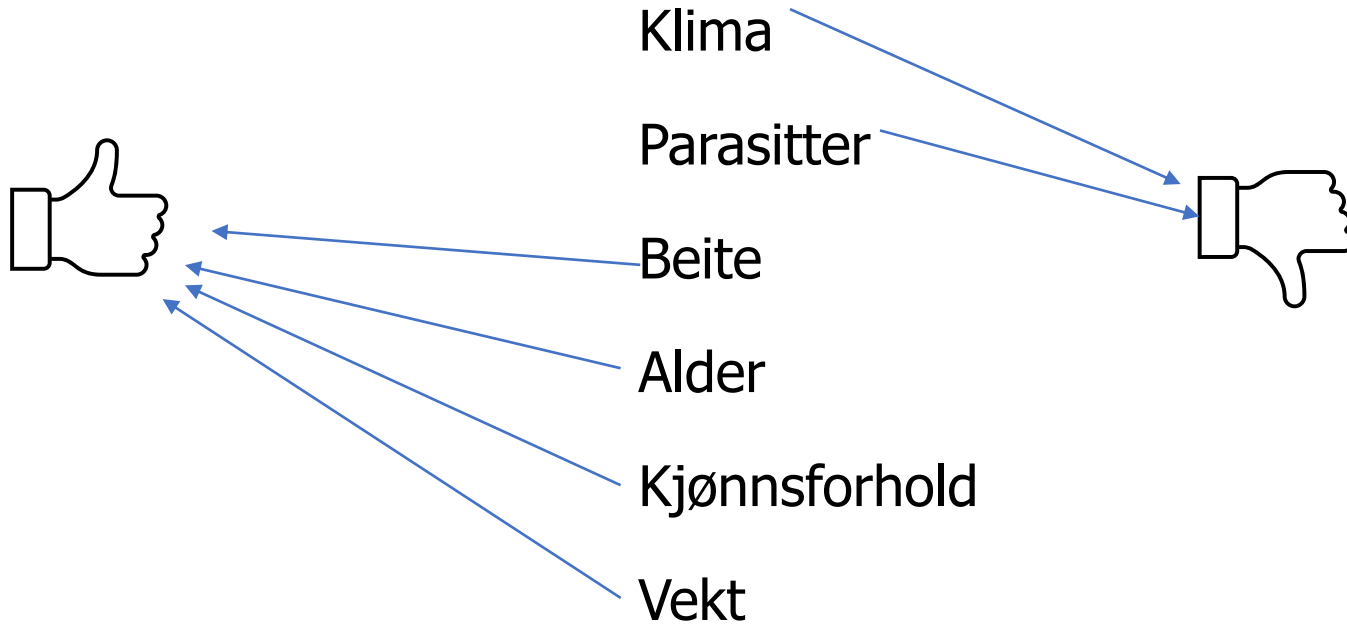

Utfordringer:

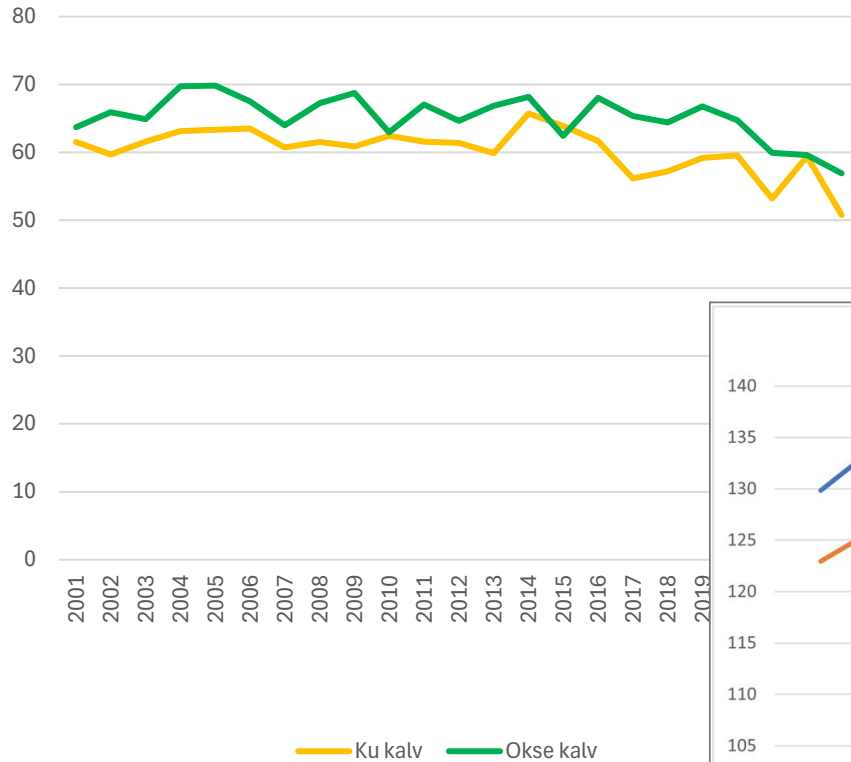
- Lettere elger
- Mindre produktiv bestand
- Hvordan henger dette sammen? Og hva kan vi gjøre??

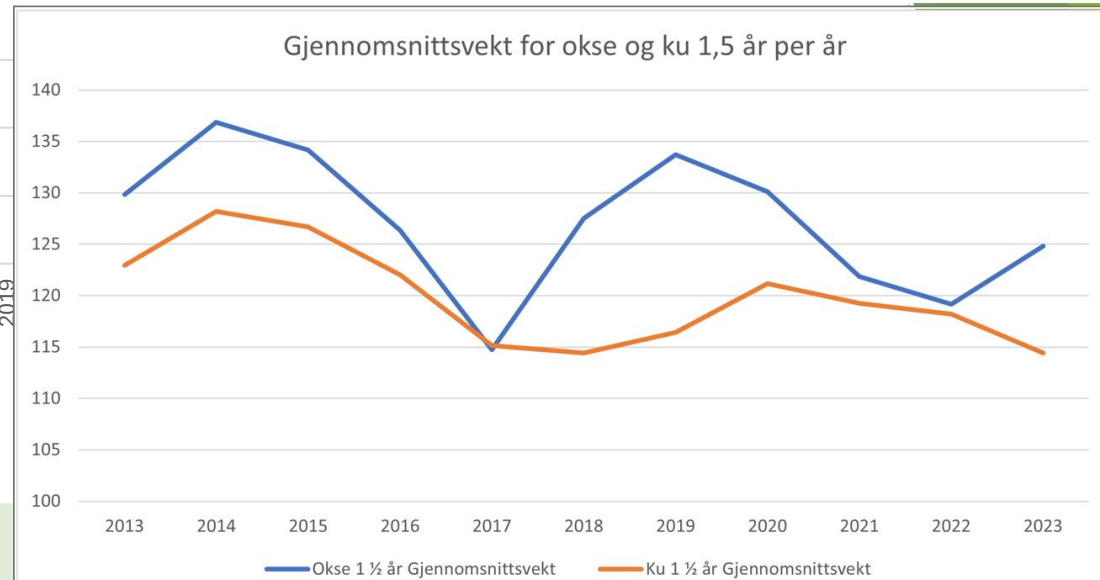
Faktorer og kan vi påvirke?

Kalvevekter

- 2018 sommeren

Viktige parametere vi må ta tak i

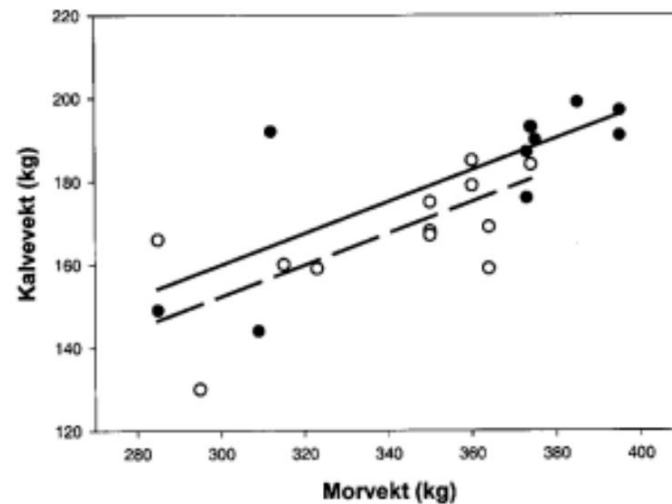
- Vekt- Hva betyr det?
- Alder- har det noen betydning?
- Beite- ja det er viktig!
- Kjønnssammensetning-
Viktig å ha fokus på dette også!

Vekt

Vi vet at tyngre kuer får tyngre kalver.

Altså stor ku = stor kalv

Gjennomsnittsvekten av kalvene til ei ku økte med vekta til kua (**figur 8.9**, $F = 27.782$, $df = 1,21$, $p < 0.001$). Denne sammenhengen var uavhengig av kjønnnet til kalven (ingen forskjell i stigningstall, $F = 0.001$, $df = 1.19$, $p = 0.998$).

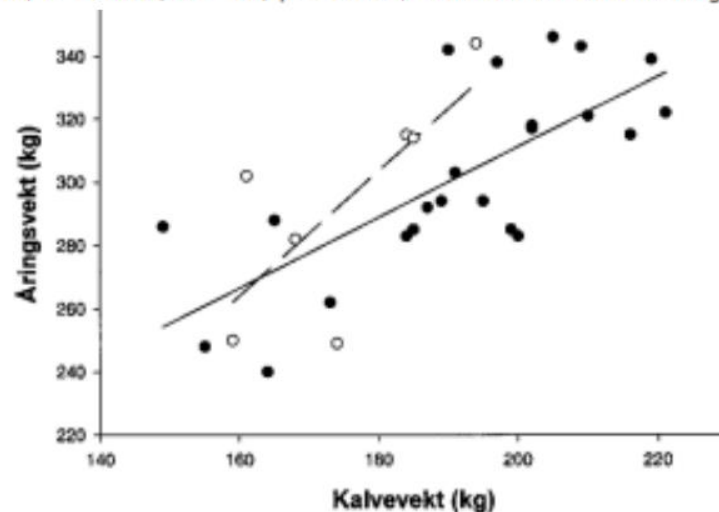
Vekt

Vi vet også at store kalver blir store ungdyr.

Altså:

Stor ku → stor kalv → stor ungdyr

0.001). Vekten av åringene økte med kalvevekten året før (**figur 8.4**, $r = 0.707$, $N = 30$, $p < 0.001$). Veksten fra kalv til åring var

Figur 8.4. Åringsvekten om vinteren i forhold til vekten som kalv foregående år for okser (svarte sirkler og heltrukken linje) og kyr (åpne sirkler og stiplet linje). - Yearling weight in winter in relation to weight last year for cows (black circles and solid line) and

Vekt og brunst

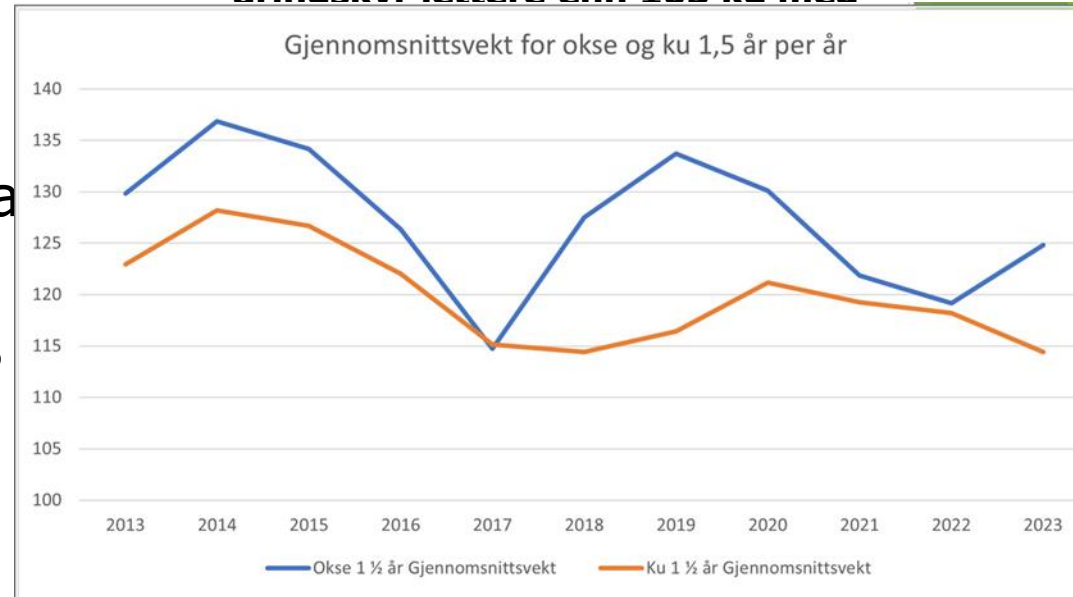
Kvigene må være i god kondisjon for å brunste.

Kvigene må over 150 kg slaktevekt for omkring 50% av de får eggøsning...

Hva er kvigevektene deres..?

- «I studieområdet fant vi ingen årinaskvr lettere enn 105 ka med

Vekt og brunst

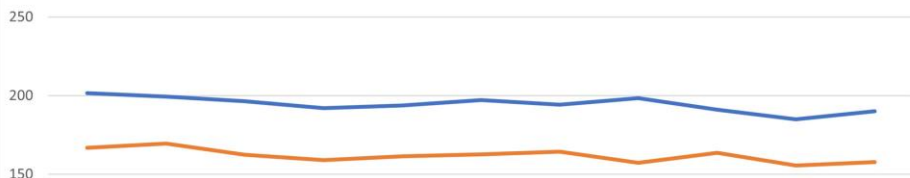
Vekt på kviger er viktig for når de får eggløsning. Det samme ser vi også på kuer.

Vi trenger store kuer i god kondisjon for å produsere tvillingkalver!

Når kuene passerer 200 kg slaktevekt har mer enn 50 % av dem produsert tvillingegg!

Hva er ku vektene deres?

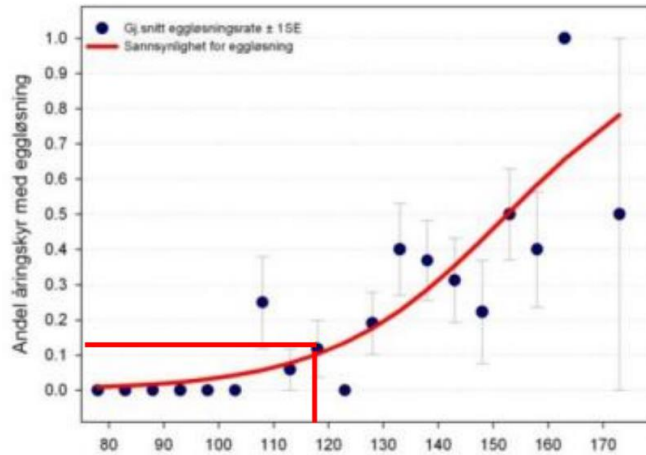
Gjennomsnittsvekt oke og ku 2,5 åroldre per år

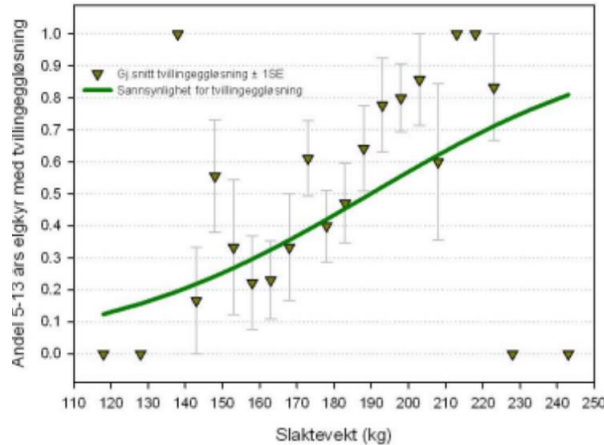
«Det samme forholdet finner vi med hensyn til tvillingeggraten. Når fullvokse elgkyr er små av vekst er det svært sjeldent at de produserer tvillingegg, og av samme grunn observeres det få tvillingkyr i bestander med små elgkyr. Motsatt finner vi at store elgkyr i studieområdet ofte produserer tvillingegg (Fig. 4.7.15). **Når elgkyrne passerer 200 kg i slaktevekt vil mer enn 50 % av dem produsere tvillingegg** under brunsten, og sannsynligvis få tvillingkalv året etter.»

Vekt

Altså:

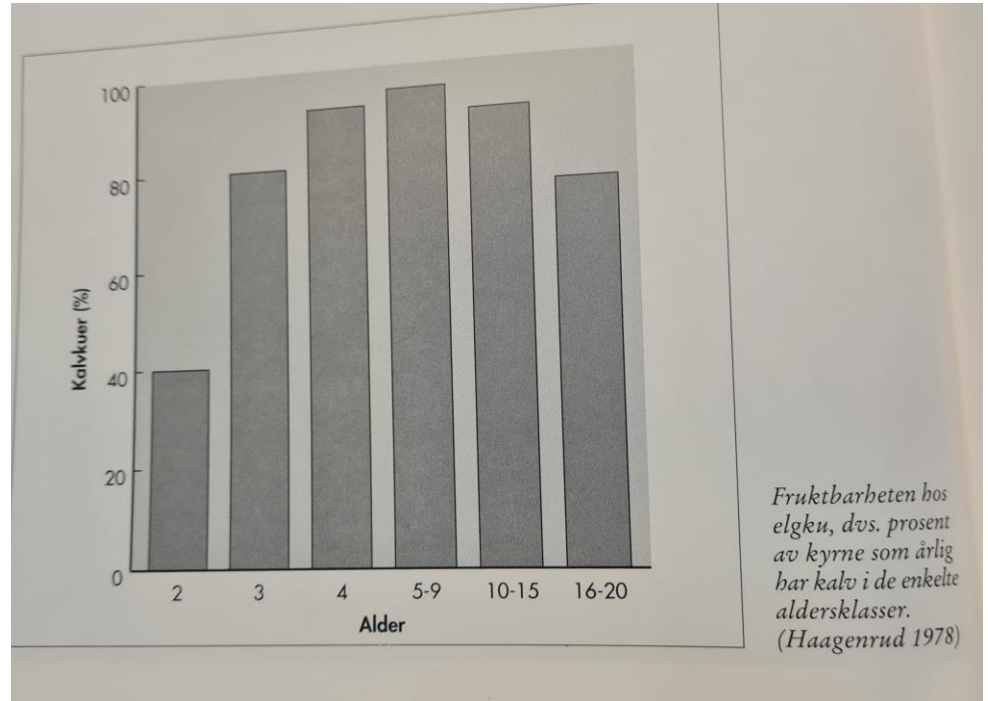
Figur 4.7.14. Sannsynligheten for eggeløsning for åringskyr i forhold til slaktevekt. Basert på åringskyr felt etter 5. oktober i perioden 2003 – 2008 ($n = 329$). Sirkelene angir gjennomsnittsverdier innen 5 kg-intervall ($\pm 1SE$), mens trendlinjen (rød) angir den beste statistiske modellen (logistisk regresjon)

Figur 4.7.15. Sannsynligheten for tvillingeggeløsning for 5-13 års elgkyr i forhold til slaktevekt. Basert på data innsamlet i perioden 2003 – 2008 ($n = 283$). Trekantene angir gjennomsnittsverdier innen 5 kg-intervall ($\pm 1SE$), mens trendlinjen (grønn) angir den beste statistiske modellen (logistisk regresjon)

Hvor lenge er ei ku produktiv? Gjeldku??

Okser- store okser!

Store okser er viktig i bestand!

Kuer ønsker å pare seg med store okser.

- Det «genetiske lotteriet»
- Store okser gir større andel oksekalver.
- Store okser gir da også tyngre kalver fordi kuene blir bedekket før. Og føder da kalvene før.

Store okser

- Store okser gir en roligere brunst
- Små og mellomstore okser bruker ikke energi i brunsten og går vinteren i møte i bedre kondisjon
- = store okser

Grunnpremisser (Oppsummering)

- Økt alder hos produksjonsdyr (Både ku og okse) gir økt kalveproduksjon.
- Kua må være i god kondisjon for å produsere kalv. Enda bedre kondisjon for å produsere tvillingkalv.
- Store okser er positivt for bestand. Kuene lar seg tidligere bedekke, som igjen gir tidligere fødte kalver som igjen vil føre til en bedre kondisjon i stammen.

Verktøyene vi har:

Kommunale målsettinger

For at kommunen skal ha et verktøy for å forvalte hjorteviltet trenger man kommunal målsettinger.

Målsettingen må være bygget på kunnskap, og være godt forankret. Hjorteviltforskriften pålegger kommunen å ha mål for utviklingen av elg, hjort og rådyr.

For at bestandsplanene skal kunne godkjennes må de være i tråd med-, eller bidra til at den kommunale målsettingen nås.

§ 3 MÅL FOR FORVALTNING AV ELG, HJORT OG RÅDYR

Kommunen skal vedta mål for utviklingen av bestandene av elg, hjort, og rådyr der det er åpnet for jakt på arten(e). Målene skal blant annet ta hensyn til opplysninger om beitegrunnlag, bestandsutvikling, skader på naturmangfold, jord- og skogbruk og omfanget av viltulykker på veg og bane.

Bestandsplanlegging

Både jaktrettshavere og kommunene har et stort ansvar for å forvalte elgbestand.

Elgen må forvaltes slik at de ikke påfører virksomheter som landbruk eller andre samfunnsinteresser uakseptable konsekvenser, som store beiteskader eller stort antall viltpåkjørser.

Det er innenfor disse rammene vi skal skape verdier og høste av overskuddet.

Kunnskapsgrunnlaget

Hva med kunnskapsgrunnlaget?

Hvilke faktorer trenger vi å vite noe om for å kunne forvalte en bestand og lage en bestandsplan?

Og ikke minst for å kunne godkjenne en bestandsplan?

Hva har vi?

Hva trenger vi?

Materiale som viser trender er viktigst!

Registrerte data fra jakt og forskning som viser trender for utviklingen i bestand.

Aktuelle trender å følge med på:

- Observasjoner (sett elg, kanskje også registrere tagger på okser?)
- Slaktevekter
- Elgbeite, beiteskader og fôrtilgang
- Fellingsstatistikk og fellingsprosent, (hvilke elger blir igjen når vi avslutter jakta?)
- Aldersbestemmelse
- Predasjon
- Trekk, overvåkningsprogrammer etc.

Trengs det mer kunnskap?

Om en trenger mer kunnskap for å forvalte elgstammen på en bærekraftig måte?

Da bør det utarbeides et samarbeid mellom for eksempel utmarkslag, bestandsplanområde, grunneierorganisasjoner, skogeierforening og kommunen.

Finansieres med vilttiltaksmidler, kommunale viltfond og f.eks NMSK kan være aktuelt til å være med å finansiere beitetakst.

Elgbeite

Kunnskap om elgbeite er essensielt når det kommer til elgforvaltning. Vi må vite hvor mange elger vi har mat til i bestand. Vi må også sørge for at vi har nok kvalitetsfôr så dyra er i god kondisjon og vi har en god produksjon i stammen.

Vi må også sørge for at beitetrykket ikke blir så stort at det påfører for eksempel landbruket eller samfunnet uakseptable konsekvenser.

Elgbeitetaksering!

Jevnlig

Elgbeite

Vi skiller tradisjonelt hovedsakelig mellom to typer beite:

Sommerbeite

Vinterbeite

Det er viktig at vi også setter fokus på **høstbeite!**

Sommerbeite:

Det er om sommeren elgen vokser.

Dårlig sommerbeite gir lave slaktevekter og betydelig redusert fruktbarhet hos voksne kuer.

Resultatet av dårlig sommerbeite er **redusert tilvekst i bestand og lave slaktevekter.**
(Ref sommeren 2018..)

Sommerbeite

- Feltsjiktet kan utgjøre minst 50% av sommerbeitet!
- Hvordan «takserer» vi feltsjiktet?
- Husdyr på skogsbeite kan sterkt begrense beite til elgen. (konkurransen)
- Viktige beitearter er:
 - Geitrams
 - Bringebær
 - Turt
 - Bjørk
 - ROS

Vinterbeite

Vinterbeite avgjør hvor mange dyr et gitt område kan huse.

Prioritere beiteplanter (i prioritert rekkefølge)

Rogn, Osp og Selje (ROS) og Vier

Furu, bjørk og einer

Gran, granbark, og gråor er elgens nødfôr.

Vinterbeite

- ROS er prefererte beitearter, men er sjelden kvantitativt viktigst i elgens diet.
- Høy beitegrad på ROS betyr ikke alltid at elgen har for lite mat, eller for lite mat av god nok kvalitet..
- Følg særlig beitepresset på bjørk. Det reflekterer raskest endring i beitepress mange steder.

Høstbeite- Blåbærlyng!

- Det meste næringsrike høstbeite for elgen er blåbærlyng!
- Hva skjer med det med dagens skogbruk?
- Her må det tenkes helhetlig!

Beite- oppsummering

- Endringer i ytre faktorer stiller enda strengere krav til fokus på beite!
- Det er viktig at vi ser mer helhetlig på elgens beite enn det vi har gjort tidligere.
- Tradisjonelt har fokuset vært på vinterbeite og skogskader
- Vi **må** ha fokus på tilgang på tilstrekkelig kvalitetsfôr igjennom hele året.

Kjønnssammensetning i bestand

- Tradisjonelt i en stabil bestand 1,8 – 2
- Endring i bestand, eller ved en tynnere bestand eller om en vil ha en bedre kondisjon på produksjonsdyra bør en øke okseandelen i bestanden. 1 er kanskje mer riktig..
- Kan bidra med økt produksjon og økte kalvvekter.

Avskytningsmodell

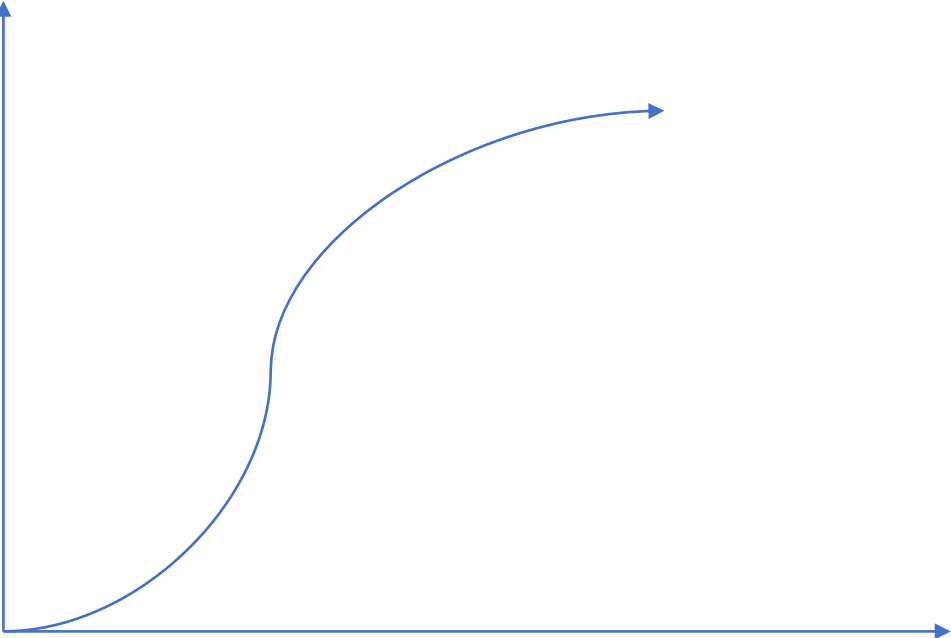
Hvilke elgstamme har en?

Hvilke elgstamme ønsker en?

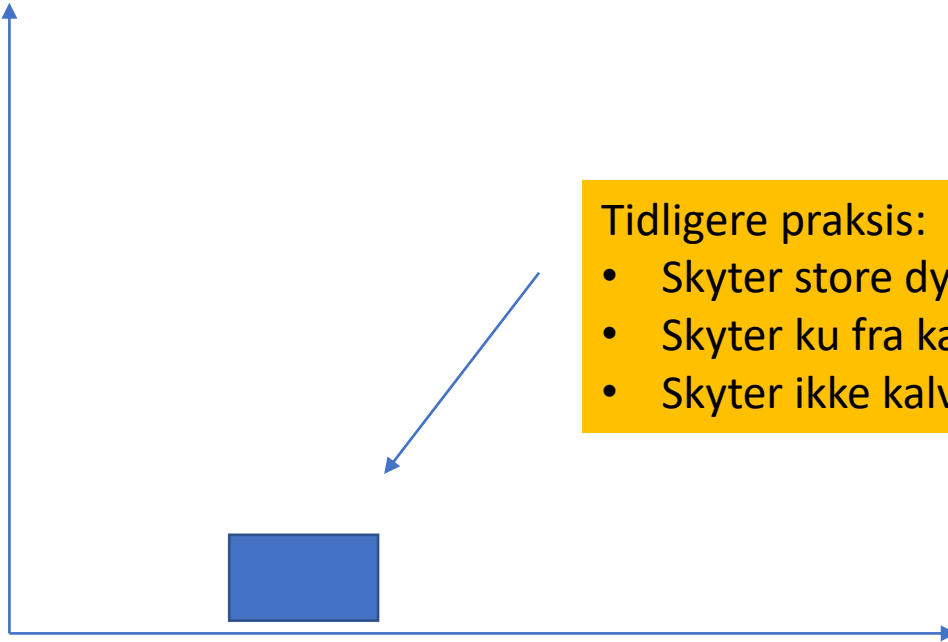
Ressursutnyttning

Tidsbruk

Ressursutnyttning

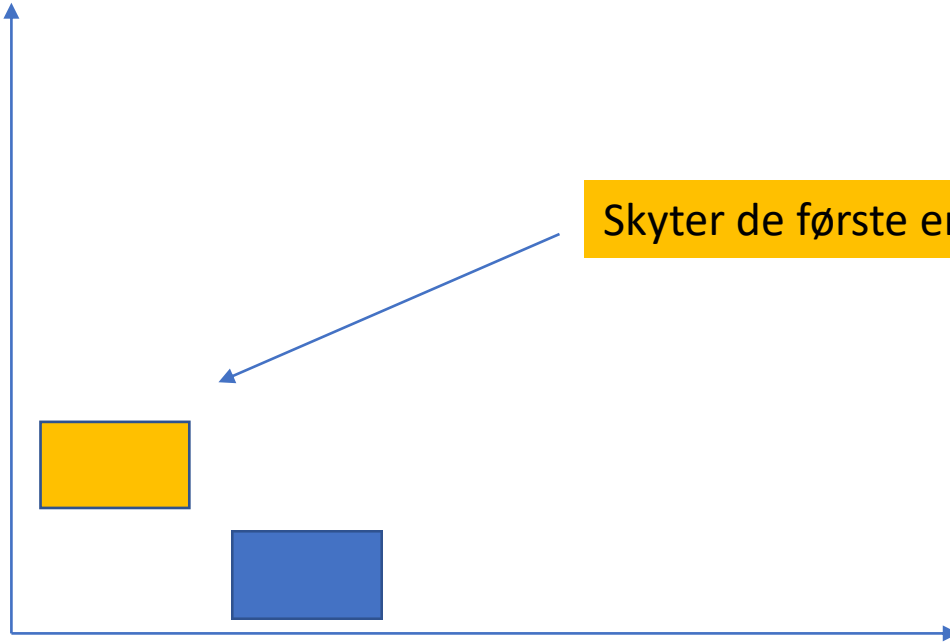
Tidligere praksis:

- Skyter store dyr
- Skyter ku fra kalv
- Skyter ikke kalv

Tidsbruk

Ressursutnyttning

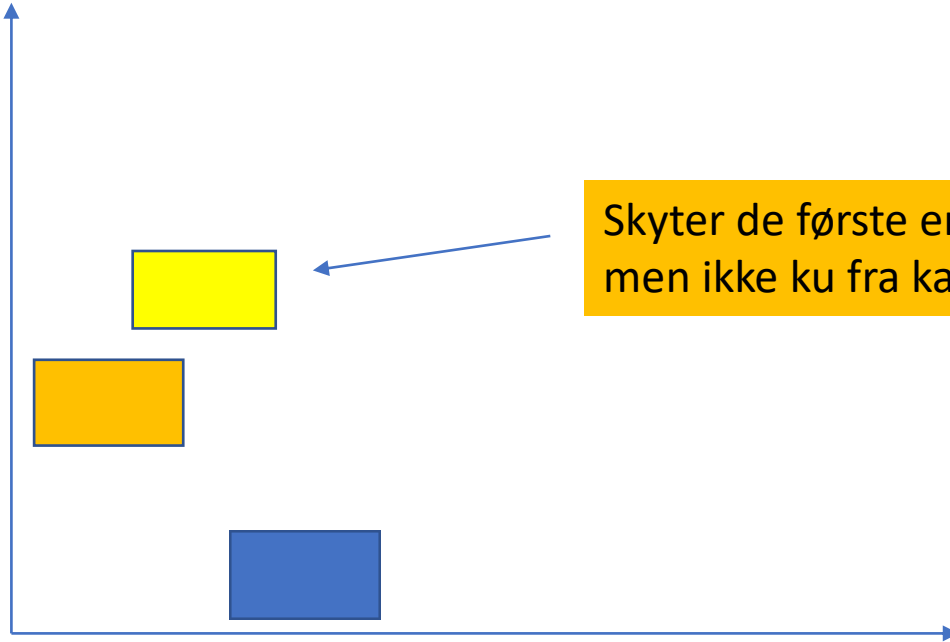

Skyter de første en ser

Tidsbruk

Ressursutnyttning

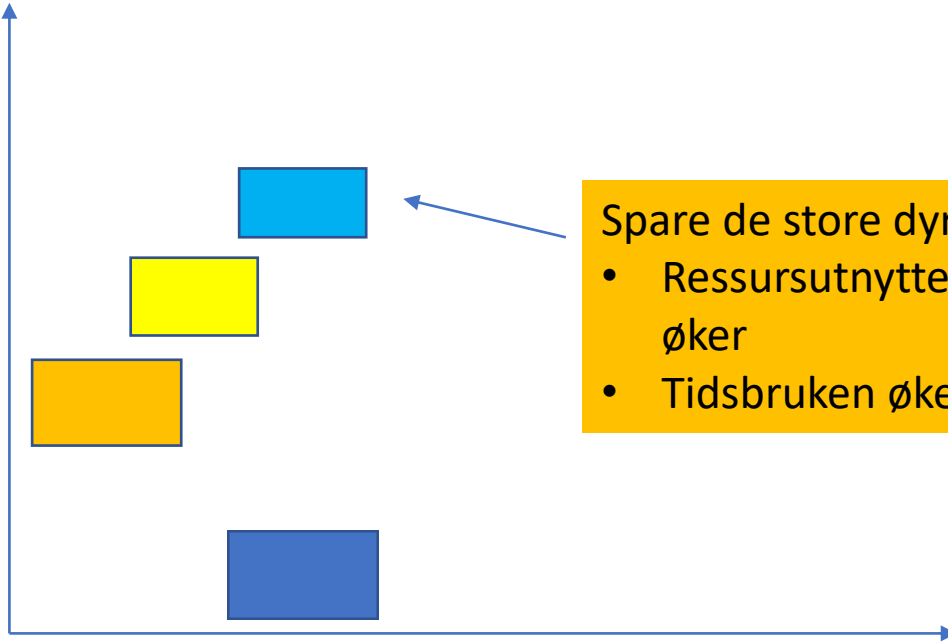

Skyter de første en ser,
men ikke ku fra kalv

Tidsbruk

Ressursutnyttning

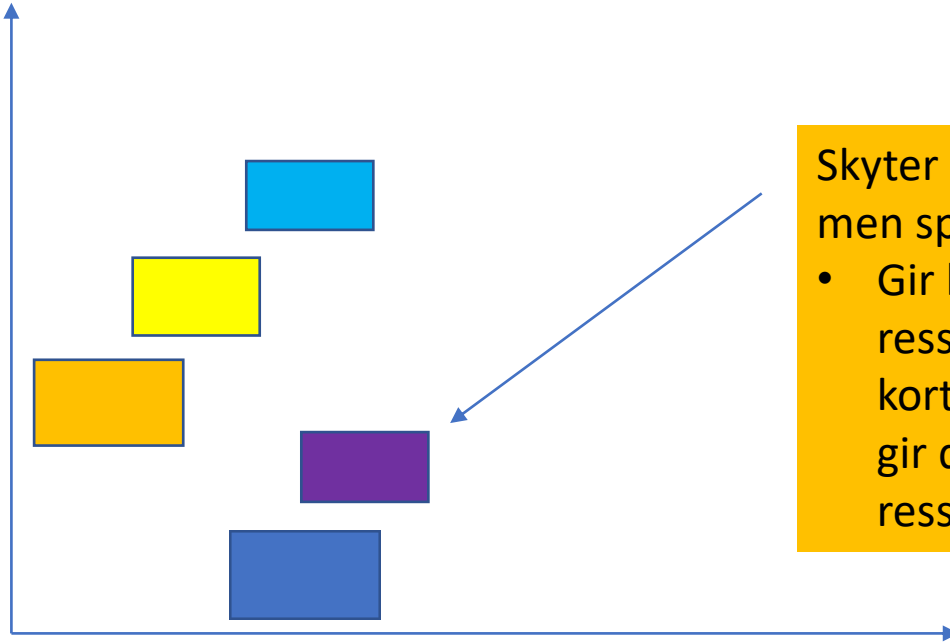
Spare de store dyra

- Ressursutnyttelsen øker
- Tidsbruken øker lite

Tidsbruk

Ressursutnyttning

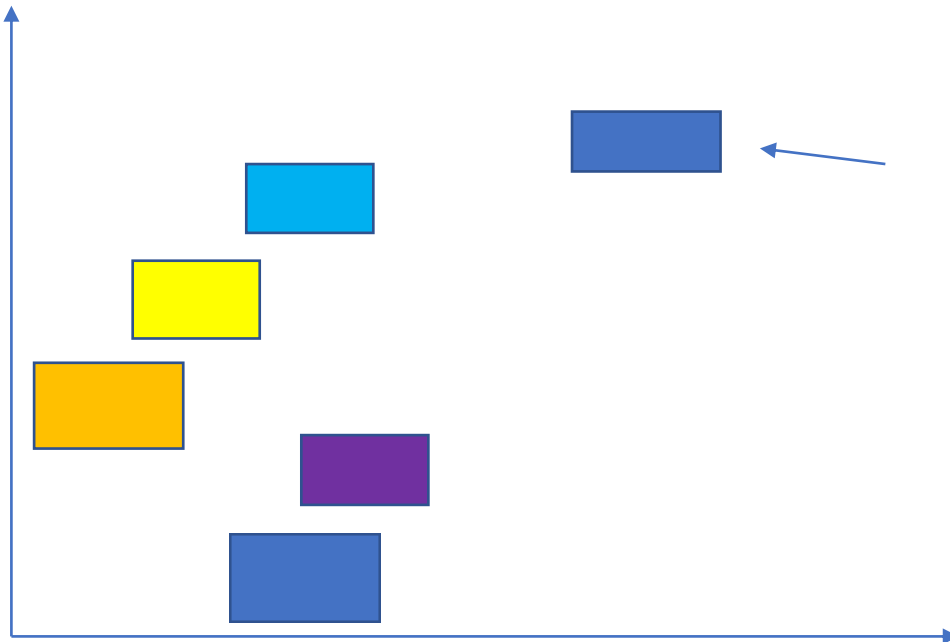
Skyter de første man ser, men sparer små dyr

- Gir høy ressursutnyttelse på kort sikt, på lang sikt gir det lav ressursutnyttelse

Tidsbruk

Ressursutnyttning

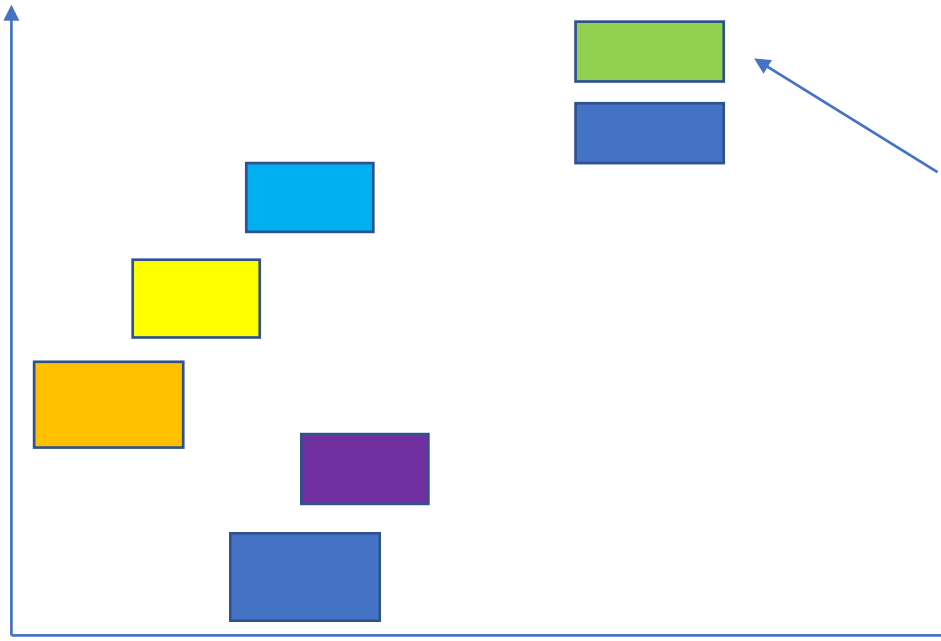
Tradisjonell planstyrt avskyting:

- Relativt høy ressursutnyttelse, krever mere tidsbruk
- Nedre grense for uttak på kalv og ungdyr (60-65%)
- Øvre grense for uttak av voksen ku og okse.
- Økt alder på produksjonsdyr, gir økt produksjon.

Tidsbruk

Ressursutnyttning

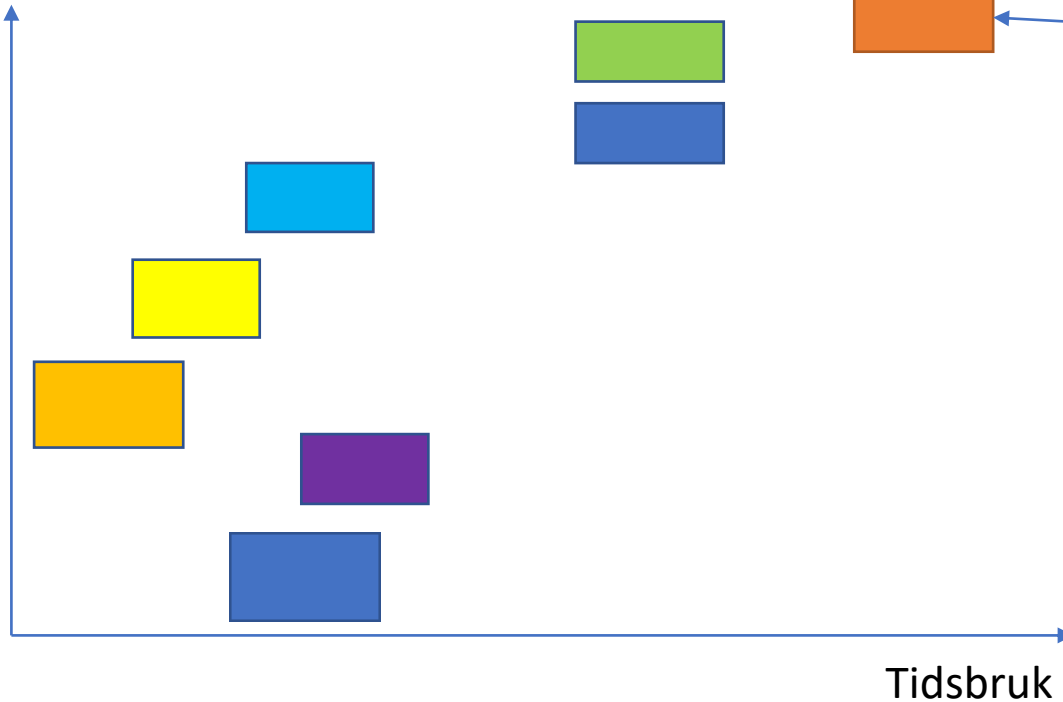

Enkel, målrettet og planstyrt avskytning:

- Målet er høy ressursutnyttelse, men ønsker ikke bruke mer tid.
- Fokus på ku/okse forholdet.
- Her settes det tak på antall hanndyr i uttaket

Ressursutnyttning

Krevende, planstyrt og målrettett avskytning:

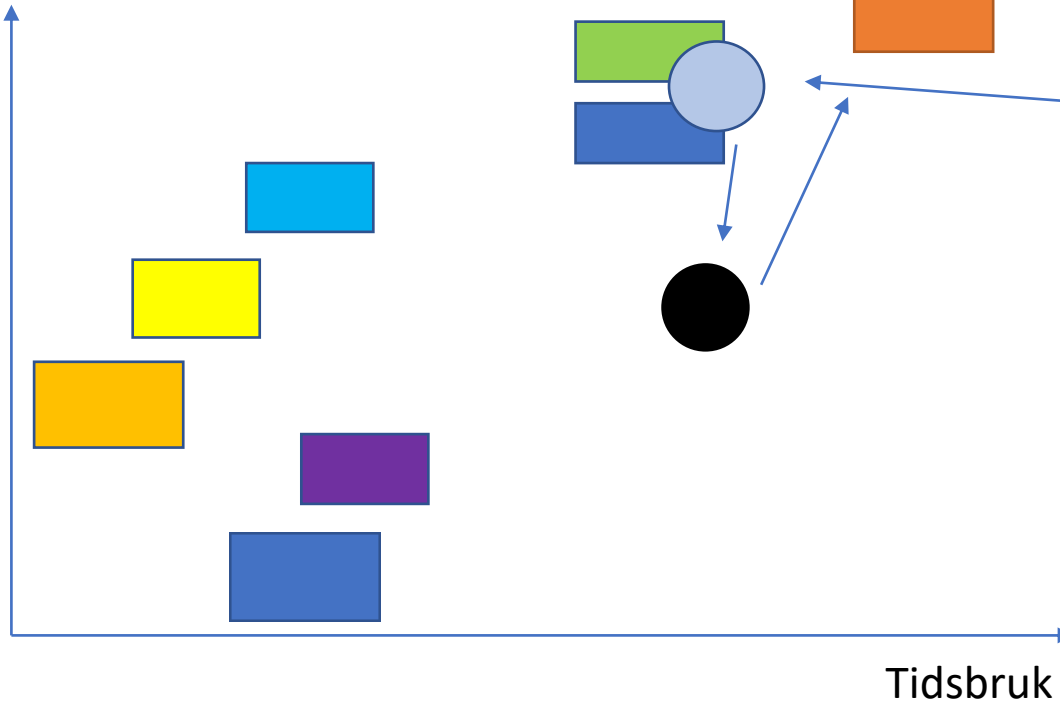
- Svært høy ressursutnyttelse, men mye tidsbruk!
- Sortering på ulike kategorier dyr tas ut i ulike faser i jakta.
- Vanskeligere jakt!

For eksempel:

- Spare okser mellom 6 og 10 tagger
- Ikke skyte okser før etter brunsten
- Skyte alle ku/kvige en har på kvota før en begynner å skyte kalv, **men** det skal være høyt uttak av kalv!

Ressursutnyttning

Hvor på denne figuren er en i dag?
Og hvor vil en være?
Kanskje er vi ca her..?
Om vi ikke har fokus på kalvuttak er vi kanskje mer her...
Og da kan en se at det er mulighet får å bedre ressursutnyttelse ved å samarbeide over større områder og ha fokuset på hvilke dyr en ønsker å ha igjen i vinterbestanden. Primært store produksjonsdyr.

Hvordan en *kan* gjøre det..

10-15% ku

10-15% okse

20% ungdyr

50+% kalv..

Men:

Husk; det er det som er igjen i skogen etter jakta som er interessant!

«Er du i tvil, så skyt det minste dyret, også av de voksne!»

Det enkleste kan ofte være det beste..

2010-2023	Felt i %
Kalv	27,9
Ungdyr	29,8
Okse	23,5
ku	18,7

Kalv eller ungdyr ?

Argumenter for lavt uttak av kalv

- Mer kjøtt, i alle fall på kortsikt..
- ...

Argumenter for høyt uttak av kalv

- Historisk sett er det kalv som blir tatt ut. Predatorene prioriterer kalv. «Naturlig beskatning»
- Enklere å lykkes med 50/50 uttak med tanke på kjønn- det klarer vi ikke med ungdyr..
- Enklere avskyting, slipper feilskyting kvige-ku
- Kua får en lettere vinter uten kalv, derfor har bedre kondisjon, og har lettere for å bære frem ny kalv neste år.
- Altså høyere produksjon.

- Belaster ikke vinterbeite. (Er som regel marginalen)
- Høy dødelighet på kalv i enkelte områder.
- Høyt uttak av kalv øker alderen i bestand.
- Økt alder i bestand fører til større kapitale produksjonsdyr som igjen gir økt produksjon.
- «En gjør i alle fall ikke noe feil om en skyter kalv..»
- Det er korrekt, en gjør noe riktig..

Hva er det naturlige uttaket?

Når det gjelder predasjon på elg, så er det alltid kalv som blir prioritert!

Hvorfor er det slik at kalvvektene ofte er 10-15 kg tyngre i ulverevir?

Samarbeid, over store arealer!

Hvorfor er det viktig å ha store forvaltningsområder?

- Større handlingsrom og fleksibilitet i avskytningen
- Bestanden responderer raskere på virkemiddelbruk (forvalter større del av bestanden likt)
- Økt profesjonalitet i forvaltningen- slipp til de som vil forvalte!

Samarbeid

- Direkte tildeling; liten fleksibilitet og anmeldelse ved feilskyting.
- Bestandsplanområder?

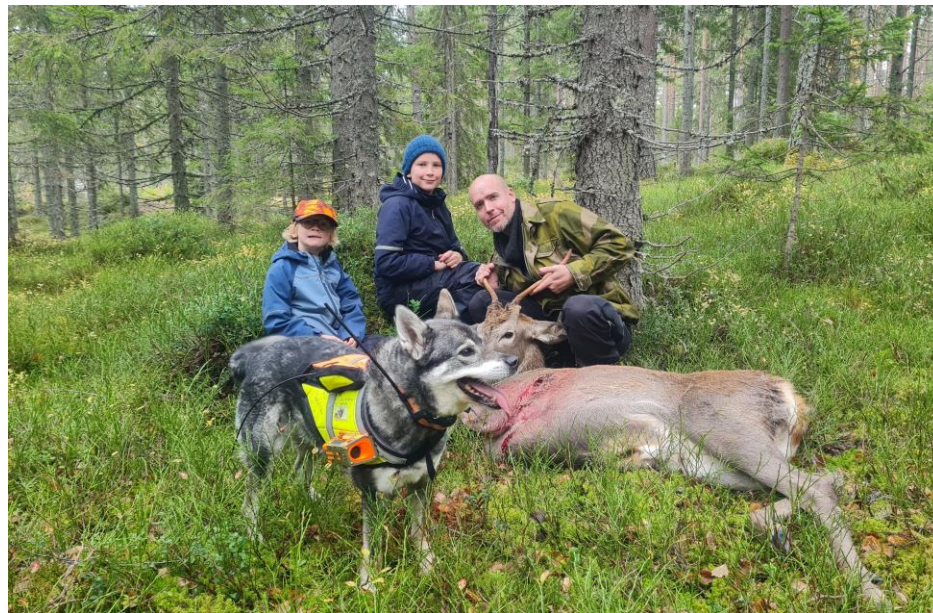
Skyter elgjegere hjort?

- Jaktformer?
- Bifangst under elgjakta? – Lykkes sjelden..
- Elg og hjort er ulike arter. Ulike beiteområder og ulike trekkruiter

Valg av post

- Elgpost: åpne og oversiktlige områder. Hogstflater og myrer
- Hjortepost: Bratte ller, ur, tetter
- Gjør deg kjent i skogen. Områdebruk, tråkk, dagleier
- Hjorten har ofte dagleie på høyerliggende områder, og trekker ned i terrenget om natta

- Smygjakt
- Vakjakt
- Lagsjakt med hund
- Kombinasjon, lurjakt på hjort, hundedrev på elg..
- Må være plass til alle
- Hjorten har kommet for å bli, og må forvaltes!

Oppsummering

- Samarbeid
- Ha gode kommunale målsettinger.
- Lage gode bestandsplaner som bidrar til at de kommunale målsetningene nås.
- Innhente og bruke kunnskap om bestanden en forvalter. (Sett-elg, taggeskjema, slaktevekter, tannsnitt, trekkruiter, beite og fortilgang etc)
- Ha et høyt kalve uttak, og skyt de små dyrene- ikke de store!

Oppsummering forts.

Sørg for å ha store produksjonsdyr i god kondisjon!

Dele informasjon

Lag gode møteplasser med takhøyde for diskusjon.

Finn ut «hvor du er» og «hvor du vil» Verktøyene kjenner du.

Bruke enkel og langsiktig avskytningsmodell.

Vær klar over at ting ikke endrer seg over natten. (hverken folk, kultur eller elgbestand).

Hvilke dyr skal vi skyte?

- Er du i tvil så skyt den minste..

Senior prosjektleder
Øyvind Juliussen
Ansvarlig for Vilt og utmarksnæring

 400 21 266

 oj@skogkurs.no

